

פרוטוקול מס' 43

מישיבת ועדת הכספים
יום ג', ז' באייר תשל"ד - 29.4.1974, שעה 10.00

ג כ ח ו :

חברי הוועדה:
י. קדגמן - הי"ד
י. בן-מאיר
ש. לורנץ
ש. לוי
א. מלמד
י. פרץ
ת. קרר
נ. קצב

מוזמנים:
א. פלד - מנכ"ל משרד החינוך והתרבות
א. מרום - מנהל האגף לתקצוב ותכנון
ע. ליבוביץ - סגן מנהל האגף לתקצוב ותכנון
א. הרשקוביץ - עוזר ראשי למנהל האגף לתקצוב ותכנון
ג. גסיס - מקשרת עם הכנסת
י. שחם - רפדנט האוצר במשרד החינוך והתרבות

יועץ כלכלי לוועדה: א. פלד

רשמה: א. הידשילד

סדר-היום: המשך הדיון על תקציב משרד החינוך והתרבות.

- 565 -

(נתקן ביום 7.5.74)

אבי פותח את הישיבה.

הי"ד י. קרגמן:

מתקיים כעת יום עיון מטעם הכנסת; שבו משתתפים יושב-ראש הכנסת וחלק מחברי הכנסת.

אנו מתחילים בברור. רשות הדיבור לחבר הכנסת קורפור.

ה. קורפור:

רציתי לשאול את שר החינוך והתרבות, אבל מכיוון שהוא אינו, אבקש את המנכ"ל להשיב לשאלה, האם משרד החינוך והתרבות ער להתייה של הצוער, לחלל הריק ולכל מה שמתהווה עכשיו בקרב הצעירים. אבי תוצב שיש לתת את הדעת, מהר ככל האפשר, לנושא זה, ולהפש גם את התרופות, ואפילו אם הדבר דורש מתיר יקר.

כמה הערות לגבי התקציב, וראשונה ביחס לתרומת החינוך לצמצום הפער התברתי. אבי יודע שמיד תצביעו על התקציב, אבל לדעתי אין לזה כל שחר. גם אם התקציב יתחלק, הכספים יגיעו לשיכונים לקרית-שמרונה. אבי חושב שאין גם קשר בין נושא הפיקוח לנושא הפער. אבי סבור שהפער הוא, למשל, במספר המורים המוסמכים שמלמדים בבית-הספר על-שם רמז במזכרתה, ביחס למספר המורים בבית-הספר בית-הילד. אבי בדקתי את הדבר, ואבי חושב שזה הקובע. משרד החינוך והתרבות צריך לטפל בשאלה מה עדיף, אם לשלוח מורה מוסמך לבית-הספר בית-הילד או לבית-הספר במזכרתה.

ענין המגורים של המורים אינו צריך להוות בעייה, אפשר למצוא את הפתרון לכך.

לענין המבנים. אבי סבור שכל ענין גבי הילדים יכול למצוא את פתרונו שלא באמצעות התקציב. כל הרשויות המקומיות פותרות את בעיית גבי הילדים, ואפשר למצוא לזה ברוטתה. חלק גדול מהשיכונים בבניה היום על-ידי חברות גדולות, ואפשר לקבל מבנים לגבי ילדים במחיר סביר. אבי חושב שגיתן לתקל על תקציב החינוך, אם מורידים את ענין הגגים. הרשויות המקומיות יכולות לעשות זאת באמצעות חוקי הבנייה.

תכנון בתי-ספר. אנו יודעים שבבנות שכונות חדשות, הבתים כבר מוכנים למגורים ובית-הספר עוד אינו. אבי טרען שאין לזה כל קשר עם תקציב, זו שאלה של תכנון. ומה קורה? היום מוכרתים למחר לשבת הלימודים, בוגרים שביים-שלושה צריכים דמגיים, ולמעשה כשבבנה בית-הספר הצריפים האלה לא מורדים, כי ממיד נמצא להם שמוש בוסף, ואם לא במסגרת החינוך, אז במסגרת מועדוני צוער ובדומה. מה שקורה הוא שאנו מצערים את המקום. אילו משרד החינוך היה נכנס לנושא זה של תכנון בעוד מועד, לא היה קורה מה שקרה בגופת הצרפתית או בארמון הוציב, שמשפחות נכנסו לגור במקומות אלה מבלי שיהיה בהם בית-ספר. כדאי להתחיל לטפל בענין בתי-הספר בשלבים הראשונים של תכנון השכונות, ולא בגמר בנייתה. אבי מכתיש שהסיבה לכך היא כספית. אבי יודע שהכסף נמצא ואין לו שמש.

יש לי עוד הערות, אבל אבי מעדיף

להעיר אותן במעמדו של השר.

הי"ד י. קרגמן:

אם התשובות שמיד נשמע לא תספקנה אותך, נובל לבקש את השר לענות עליהן.

ע. לוי:

אבי תייב לומר שזאת הפעם הראשונה שאני רואה צורך להסתייג מן הכינון של התקציב של משרד החינוך והתרבות. אבי אומר בפעם הראשונה, מכיוון שהכינון אינו חדש, הוא כינון ישן, אבל אם בעבר הבנתי שההנהלה החדשה של המשרד אינה תופשית לגפשה והיא חייבת ללכת בעצם בדרכים שהתור בפניה הקודמים, אינו יכול לצערי לומר את זה היום, כשאנו עוסקים כבר בתקציב של השנה החמשית של ההנהלה החדשה של המשרד. הדבר המאפיין הוא קודם-כל שיש כוונה ומגמה לעשות הרבה בכל השטחים. בדרך-כלל תשאפה לעשות

הרבה היא שאיפה בריאה, כשיש הכוחות והאמצעים לכך. כאשר הכוחות והאמצעים מוגבלים, התוצאה היא שהרבה מאד, - לא אומר בכל השטחים, אבל בהרבה מהשטחים המעשה שנעשה אינו ברוך את התוצאות המצופות.

אני טוען שהדבר הטובון את תקציב משרד החינוך והתרבות במשך כל השנים, וגם בשנים האחרונות, הוא העדפה של השלבים העליונים בחינוך; קיפוח של החינוך היסודי, שמפעם לפעם נעשה פחות גסבל, ושהוא בעצם הבסיס של כל מערכת החינוך. אני חושב שישפיק עיון בנתונים אשר הוגשו לפנינו, ואני מודה שאלה שהכינו את הנתונים האלה השקיעו בכך עבודה רבה והגישו לנו נתונים מאידי עיניים.

אתחיל מעגין העלות לתלמיד. אני ציפיתי שלאחר חמש שנים, המשרד יתגער מן המדיניות של ההנהלה הקודמת ויביא לשינוי משמעותי ביחסים של התוצאות. והנה, תלמיד בחינוך חובה עולה - 1,567 ל"י. פה מדובר על 100% של ילדי ישראל. בכתות א' - ו' יש 100% של ילדי ישראל. לעומת זאת, עולה תלמיד בחינוך העל-יסודי - 2,844 ל"י, ובחטיבת הביניים - 3,031 ל"י. אני שואל, ושאלתי זאת גם בשנים קודמות, על יסוד מה נהג משרד החינוך במשך שנים להשקיע כל-כך מעט, לדעתי, בחינוכו של הילד בבית-הספר היסודי, וכל-כך הרבה באופן יחסי בחינוכם של ילדים בדרגים העליונים יותר. האם נבדק הדבר מבחינה מדעית? האם זה נבדק אם זה מביא את הנושא?

העגין מתחיל להיות עוד יותר מתמיה, כאשר תשימו לב אין מתייחס משרד החינוך לתלמידים בני אותו גיל, כאשר הם נמצאים במסגרת בית-הספר היסודי, בהשוואה לתלמידים הלומדים בחטיבת הביניים. תלמיד שלומד בכתות ז' ח' דגילות במסגרת בית-הספר היסודי, מפני שהוא נמצא בשכונות ששם עוד לא הגשימו את הדפדופנה, משרד החינוך משקיע בחינוכו - 1,781 ל"י. אותו תלמיד בן אותו גיל, כשעובר לחטיבת הביניים, זכאי לקבל - 3,050 ל"י. פה הרי אין הבדלי גיליים. אפשר היה לומר לנו שבכתות א' - ו' אין לימודים מקצועיים מפורטים כל-כך, או על דמה מדעית, ועל-כן אולי מוצדקת האפלייה לדעה, אם צי אני כולפת בזה. אבל אין אפשר להצדיק כל שנה את אותה מציאות? מה החינוך בכך ואין אפשר להצדיק את זה לאורך ימים? כך זה היה לפני ארבע וחמש שנים, אבל אז אמרו לנו שזה עגין להמש שנים. שמענו מפי שר החינוך והתרבות בשינוי האחרונה, שתהליך הגשמת הדפדופנה ימשך עד שנת 1982, ועכשיו הוסיפו לזה עוד שגתיים. לא הייתי עומד על הדברים האלה אילו לא הייתי משוכנע שהרבה מן הכסלונות ומהקשיים שלנו בחינוך צובעים מזה שמדיניות החינוך שלנו מאז קום המדינה היא מדיניות של העדפת השלבים הגבוהים בחינוך, מטעמים שונים, מבלי להבטיח את הבסיס. בבסיס ניתנו פתרונות הכרחיים, הכרחיים כדי לצאת ידי חובה, ומה שנדמה היה שזאת החובה, נשעה שרוב המאמצים בתכנון, בהכנה ובמשיכת פורטים וצפינת מתקנים, כל זה כוונן לחינוך העל-יסודי, ועוד יותר לחינוך הגבוה.

מדי שנה בשנה אנו שואלים מדוע אין לנו מכשיר להעריך הערכות אובייקטיביות - אם כי איש לא יטען שאין בעיות בחינוך העל-יסודי או בחטיבת הביניים. הנסינו לא הוכיח ששם יש פתרון, והשאלה היא מדוע אנו צריכים להפלות לדעה את הילדים הלומדים בבית-הספר היסודי? מדוע להפלות לדעה את התלמידים בכתות ז' ח' בבית-הספר היסודי? האפלייה מתבטאת בכמה אנשים, שלדעתי אין לסבול אותם יותר.

הזכירו פה עגין של מבנים, ואני יודע שאי-אפשר להקים מבנים בבת-אחה, אבל כדי שהם יוקמו, צריך לתכנן את הקמתם וצריך להבטיח אמצעים לכך. אם בכל שנת תקציב יוקצו סכום מסויים למבני חינוך, יש יסוד לצפות שבעוד ארבע - חמש שנים הבעיה הזאת תמצא את פתרונה. אני מוציא מכלל זה את בני הילדים, ואני משבח את משרד החינוך והתרבות על מה שנעשה בשנים האחרונות בשטח זה.

שאלת הצפיפות בכתות. אני יודע שמשרד החינוך הכין טבלאות ושמענו הסבר לכך מפי המנהל הכללי בישיבה האחרונה, והוא הוכיח לנו שהממוצע במדינת ישראל הוא גמור. תברי ועדת החינוך והתרבות בקרו בבית-הספר ע"ש עוזיאל בקריית-שמרונה, שם יש כתות של 40 - 42 ילדים. אבל אם עושים ממוצע בישובים קטנים, ששם כל כמה מדגה 8 - 10 ילדים, ברור שזה מוריד את הממוצע. אני מצטער לומר שגם בתקציב של השנה אינני רואה רמז לכך שגעלה על הדרך להקלת הצפיפות בכתות.

בעיית התכנון. שוב, אינני מאשים בזה את משרד החינוך והתרבות. זה פרי של מסורת, אבל אני מצפה שתיוותרו לבן עדיפות משמעותית. בתל-אביב קיימים 10 בתי-ספר המיועדים לחינוך המיוחד, שבשנים האחרונות זכה לתשומת-לב. היה כתב אשמה חריף נגדו נגד אבות העיר הגדולה בישראל, שלילדים המקופתים ביותר בועדו הבניינים הפתוח מתאימים. יש בניינים, שבנושא שילדים ילמדו בהם בשנת 1974. אני מניח שלא יהיה לזה פתרון, כי אין לעצין זה העדפה.

ישוטי הספר. שמעתי אתמול הודעה של המנהל הכללי בדאדיו, שהוחלט לתת תמריצים למורי קריית-שמרונה. אינני רוצה עכשיו לפרט בעניין זה מה הם התמריצים ואם הם יועילו או לא, אבל אני רוצה לומר שברור לנו היום יותר מאשר אי-פעם, שבדי להבטיח כוחות הוראה טובים לישובי העולים, ולא רק לישובי העולים, אלא גם לשכונות, אגו חייבים לחרוג מהשגרה ולבקוט באמצעים מסויימים. אמצעי עידוד בימינו זה לא רק מלה טובה. אני יכול לציין את "תמאי" עכשיו, שלפני שלוש שנים טפלת קצת בעניין המורים לבית-שאן, והצלחנו להביא לשם עשרה אנשים, אבל רק שלושה מהם באו מבלי לקבל כל פיצוי. הם באו רק למען השירות הלאומי, מבלי שיהיה מתן פרס מן הצד. כל השאר קבלו הטבה מהסדרות המודים. אם אנו רוצים לפתור את השאלה הזאת, זה מתייב לתרוג מהשגרה במקומות אלה.

בסוף אני בא לשאלה שאיננה בדתת לי מנוח, ודו שאלה המקלטים בבתי-הספר.

א. פלד: דברתי על זה בתריפות גדולה בישיבה האחרונה.

ש. לוי: אני מציע ליושב-ראש הוועדה ולוועדה הצעה פשוטה בתכלית, שהיא אולי סותרת את מה שאמרתי קודם, כי קודם טענתי נגד צורת חלוקת המשאבים. א) צריך להקטין את מספר התלמידים בבתנה, במקום שהן מאובלסנות (ב) למשך מודים טובים יותר, בעלי השכלה גבוהה יותר, כי בהוראה יש להבחין בין כשרון של המורה הפדגוגי לבין המסען הרוחני שלו. אבל בעקבות המגמה הקיימת היום בחינוך, כל בחור משביל רוצה לעבוד אל השלבים הגבוהים יותר, ואנו לא עשינו שום פעולה מכוונת כדי לשנות את עיון הוראתה של כיתה החדשה. ג) יש צורך לפתור את בעיית התכנון, ולספץ את הקיימים. ד) יש צורך לשנות את ההשקעות שבעשות בתעבורה של כל ילד. ה) צריך לעודד מגמות חדשות בחינוך היסודי, כמו המגמה הפעלתית, כמו המיפול האינדיבידואלי בינדים. יש לתת לזה עדיפות בהמש השנים הקרובות. אבל מעל לכל ילפני הכל, מישהו צריך לבדא ולנסח הן לשד החינוך והתרבות והן לשד המבחון, שיש צורך בהשקעה של 150 מיליון ל"מדי שנה בשנה לבנין מקלטים בבתי-הספר, ולתת לתלמידים ולמורים הדגשת בסחון. אני מדבר קודם-כל על בתי-הספר היסודיים והעל-יסודיים.

אני מבקש מוועדת הכספים, שהיא תפנה למשרד החינוך והתרבות בשתי תביעות כלליות: א) לשנות את החלוקה הפנימית של התקציב, על-ידי הגדלת החלק הניתן לחינוך היסודי. אינני מציע שניכנס לפורטים, אבל צריכה להיות החלפת נגד החינוך. אנו צריכים להגיע את העמוד, שהינינו לא נראה בעינינו, שארין להעדיף את החינוך היסודי על פני השלבים האחרים. ב) יש להעמיד בדאש דאגתנו הנפחה במחון מינימאלי לילדים ולמורים בבתי-הספר ויש למצוא את האמצעים לבן, לא רק מתקציב משרד החינוך והתרבות, אלא גם מתקציב משרד המבחון, כדי שבמשך שנתיים לא יהיה בית-ספר אחד במדינת ישראל שבו לא יהיה מקלע.

הר"ר י. קרנמן: מה פלד דבר בעניין זה בדיוק כמו שחבר הכנסת לויין דבר עכשיו, ואמר שיש 1200 בתי-ספר בארץ שאין בהם מקלטים. כדי שיהיה מבחון לאומי בגישה, לא מספיק שיהיה כסף. צריך שיהיה מי שימצא את העבודה. כשמדברים כעת על מקלטים, הכוונה היא לא למקלטים של מלחמת דגילה.

ת. קורנפר: מוטב לא ללמוד בבית-הספר מאשר לרכז אלה ילדים בגיית-ספר ללא מקלט.

הי"ר י. קרנמן:

מר פלד אמר, שאם יש מתיחות כלשהי, הילדים לא תולכים לגבי הילדים. אבל אינך יודע מה יקרה בעוד שעה-שעתיים. זאת לא מלתמה רגילה, זה עבין של מטוס או טיל. נאמר לי בעבין זה, שזה אחד הדברים הדחופים שמתברר עכשיו, בכדי לתכנן את זה באופן דחוף ביותר ולמצוא לו פתרונות.

ש. לורנץ:

לפי הנתונים שהומצאו לנו, גידול התקציב של שנת 1974 לעומת שנת 1973 הוא בסך 867 מיליון ל"י. שאלתי היא מהו הגידול עקב ההתיקרות? אם אנו לוקחים את ההתיקרות הממשית של שנת 1973, אנו לוקחים פחות או יותר את ההערבות של ההתיקרות לשנה השוטפת, ואיננו חושב ש-40.26% ישאר משהו, אם זה התקציב הסופי. לפי דעתי ישאר פחות. אני מוכן להוכיח את זה במספרים, ובאופן מיוחד אם ביקח את הסעיף של תקציב פיתוח תלת-שנתי, ששם הגידול הוא 27%; ואם נאמר שבאן בשאר 4% מ-40%, פידולש הדבר ששם יש כבר מינוס של 9%.

א. פלד:

שם יש בעיות אחרות, בעיות של עלות.

ש. לורנץ:

אני מדגיש את השאלה הזאת, כי לדעתי אין בתקציב הזה גידול של ממש, אפילו

לא של 4%.

התודעה היהודית. אנו רוצים שהילדים והבכדים שלנו ידעו מיהו יהודי ומהו יהודי. יומיים לפני יום העצמאות ראיתי תוכנית של ילדים, שבה בשאלה השאלה היסודית, האם יש הצדקה לעצם ישיבתנו בארץ אבות במדינת ישראל. התשובות היו מדהימות. בתוכנית השתתפו נערים בגיל 14 - 17. מן התשובות גבע שבין הלא-דתיים, שאלה כה יסודית כמו עצם קיומנו, מושלת בספק. ואני שואל האם אתם מקדישים תשומת-לב כדבעי לעבין כזה, שזה לא כמו שאלה של עבריינות של בתור זה או אחר, אלא שאלה שנוגעת לעצם קיומנו.

מועדונים. בית-הספר לדעתי, ויהיה זה הטוב ביותר, איננו יכול לתת את כל החינוך. המועדונים והמועדנות הנוער גותבים משהו לילדים, משלימים את מה שהם לא מקבלים בבית-הספר, אבל אלה מצומצמים מאד מחוסר תקציב. התקציב שכל תנועות הנוער מקבלות ממשרד החינוך הוא אפסי.

א. פלד:

התקציב הוא למעלה מ-12 מיליון ל"י.

ש. לורנץ:

אני קצת קרוב לעבין חינוך נוער. אם נחלק את הסכום הזה, זה יוצא 11.50 לילד. כאן צריך לעשות משהו, זאת הפעולה הזולה ביותר. המדריכים עדיין מסתפקים בתשלום כמעט סמלי. צוב הכסף הוא לפעולות, ואני מציע לחפש דרך להגדיל את התקציב הזה, כולל בניית מועדונים.

התקציב לבניה הוא 3.5 מיליון ל"י. לפי קצב התיקרות הבניה, אפשר להבין מה זה אומר.

ישיבות מתמידים. איננו יודע אם לכם זה ידוע, אבל הייתי מזמין אתכם לברך בישיבה כזאת. בישיבת מתמידים יש ברכה רבה. ילדים מקבלים פרס, מתרגלים להיות מתמידים, לומדים כשעתים וחצי כל ערב והם גבוחים כל כמה חדשים, ומבחינת השפעה יש בזה דבר גדול. אלה יכולים להיות מתמידים למקצועות שונים, ולא רק גמרא. היחס לבנושא זה לא השתנה במשרד החינוך מזה 20 שנה. אותו דבר בקשר לשעורי תורה לתורים, גבדים ובשים, צעידים וצעירות. אם התורים או האחים הגבדים יותר מקבלים שעורים אלה, הסיפול בילדים אחר-כך הוא הרבה יותר קל. יש הבנה לבנושא זה, אבל האמצעים מצטטים.

עבין הפנימיות. הפנימיות לנוער במצוקה, שבא מבתי הרוסים וכדומה, חולל בפלאות, ואין צורך בהסבר. אני מציע להרחיב זאת לתלמידים ותלמידות ז', ח', ט', וכן, וכאן אני תומך בכל לבי עם דברי חבר הכנסת לרין, שהיסוד הוא החינוך היסודי. אם העמודים חזקים, אפשר לבנות עליהם בתים מגרדי שתקים. יש כאן מקום לתיקון, נאחד התיקונים זה עבין הפנימיות.

הכשרת מורים. המורים, לדעתי, חדרו להיות מחזכים, והם הופכים להיות פקידים. כאן יש להחזיר עטנה לישנה. זה מקצוע מיוחד במינו, זה לא פקידות, ופקידים לא יחגגו את ילדינו. זו שאלה שקשורה בתקציב, אבל לא רק בתקציב.

בקשר לוועדת הורים לעגיגי בפתח, אנקש לדעת איך זה פועל, כי זה יכול להביא ברכה רבה. אם אפשר לארגן את זה בצורה זכונה ועל-ידי הדרכה מסוימת של אנשי הג"א, זה אולי יכול לפתור חלק גדול מהבעיות, כולל המקלטים.

חבר הכנסת לויין דבר על בתי-ספר שבושה שילדים לומדים בהם. אם הדבר הזה הל על החינוך הכללי, אני מציע שתבקרו כמה שאנו קוראים החינוך העצמאי. החינוך העצמאי מדבר על-ידי הממשלה, ההצלחה בו היא משביעה-רצון. אבל מה שנוגע לבינוי, המצב אינו ונורא, כאן אין תוכנית להקים מבנים. אני מבקש תשומת-לב מיוחדת לבעייה זאת, זה חינוך של 6% מילדי ישראל, שהובייה את עצמו ומצדיק תשומת-לב מיוחדת.

א. מלמד:

בדאשית דברי אני רוצה להציג שאלה לא כל-כך שגרתית, כשאנו דנים בתקציב, שמקומה אולי בוועדת החינוך והתרבות. אתרי ימי דור של המדינה, אני שואל האם שאלנו את עצמנו מה היא מטרת החינוך, מה היא האידיאולוגיה של החינוך? איזה דמות של יהודי ישראל אני רוצים לתת, ובכלל מהי הקונצפציה של החינוך. עם קום המדינה דובר בחוגים שהיוס אחראים לחינוך במדינה, על דקונציה של התרבות המערבית. אז היתה עוד אלטרנטיבה, התרבות המתקדמת. היום היא כבר פשטה את הרגל, דאחה התרבות המתקדמת, ונשאר שום דבר. האם האידיאולוגיה שלנו באמת להגיע לאיש המערב המתבונן, שראשי המדינה פעם גזרו עלינו את הדין? אנו רואים את התוצאות, והן קשות מאד. מדאיג אותי מספר היורדים מן הארץ. אין בידי סטטיסטיקה מדוייקת, אבל מסתבר שהקבוצה הקטנה ביותר בין היורדים הם ילידי הארץ ותניכי הארץ. השאלה היא למה אנו רוצים להפך. האם ראשי החינוך כך ראו את הדור הבא, את זיקתו להסטוריה, למדינה ולעמ? ואם יש רביזיה - באיזה כיוון? האם יש צורות חשיבה לענין ספרי הלימוד, תוכניות לימודים וכו'?

אני חושב שצריך לעשות סקר למה הגענו עד עתה; אם יש מטרה חינוכית, ואם יש איזה שהוא דגם שאליו אנו רוצים להגיע. השאלה מתעוררת באופן שיותר אתרי המלחמה, כשאנחנו רואים איך הדבר משפיע על הנוער, - אם כי זו שאלה לא תקציבית. אשמה מאד לשמוע שיש מודעות לשאלה זו במשרד החינוך והתרבות, ויש מי שחושב בבידונים אלה.

שאלה כללית יותר היא בקשר לתוצאות הרפורמה, האם אתם חושבים שהיא הצדיקה את עצמה? בזמני השר שמעתי מעין סקפטיזם מסוימת, והייתי רוצה לשמוע על כך דעה ברורה. יתכן שיש להחליש את הדגש על הרפורמה ולהעביר משאבים לדברים אחרים. ופה אני תמים-דעים עם חבר הכנסת לויין, שצריך להעביר יותר משאבים לחינוך היסודי. אינני רוצה להכנס לבעיות הפנימיות שהועלו פה, אבל ללא כל ספק תמצאו את הדרך. השאלה היא אם יש להמשיך בדרך זו ולהקדיש כל-כך הרבה תשומת-לב לרפורמה.

בקשר לאוניברסיטאות, אני מבין שנקיים בגרשא זה דיון נפרד, ולכן לא אעלה את השאלה.

בגורשא האקדמיזציה, זה שנתיים אנו שומעים מהשר שהתחילו בגיצוע אקדמיזציה, וגם באנו בדברים עם אוניברסיטת תל-אביב. יש לי רושם שזה לא התקדם. פעם העליתי את השאלה הזאת בקשר לבעיות הפדלימיטריות כדי להכין את המבנים, את הספריות וכו', וכשאני מסתכל בתקציב ורואה כמה הקצבתם לנושא זה, אני הייב לומר שאלה לא סכומים רציניים. הערתי על כך לפני שנתיים, אבל חשבתי שבמשך הזמן זה ישתפר. אני חושב שלנושא זה יש ערך רב.

סמינרים למורים. אני מקווה שענין המורים הבלתי-מסמכים מצא את פתרונו. אני חושב שמספרם ירד, ומצד שני אנו עדים לתופעה חשובה מאד, שמספר התלמידים ההולכים לסמינרים גדל בצורה רציבית מאד בשנתיים - שלוש האחרונות. קיימת היום שתי תופעות:

יש ענין הפנימיזציה של ההוראה. מטבע הדברים, עם הדברים הטובים והרעים שבכך, גברים לא הולכים להוראה. השאלה היא באמת מה הם התנאים שגיתנים לסמיגרים. גם היום, אם כי באופן נומינלי זה אחד הסעיפים שגדלו, אני חושב שזה עדיין לא מספיק. נדמה לי שהאמצעים שהצמדתם לרשות ההלוואות המותנות הם גמוכים מדי, ויש צורך לעודד יותר את הנושא הזה.

ארתור דבר לגבי פיתוח. אגו רואים קמפוסים מפוארים, ובתקציב הפיתוח יש גידול די משמעותי בנושא זה. ולעומת זאת, הסכום שהוצמד לרשות הסמיגרים בנושא הפיתוח הוא יחסית הרבה יותר קטן, וזאת דיספרופורציה מאד ברלמט.

בתרבות התורנית, נראה לי שמדי שנה יש גידול בתקציב, אם כי לא כמו בתרבות הכללית, ואני שואל מדוע. אני חושב שהתרבות התורנית קבלה יותר הכרה בישוב, ויהודים רוצים לדעת יותר על יהדות.

י. פרץ:

אני רוצה לדבר על הבעיות כפי שהרגשתי אותן גם בתוקף תפקידי בשטח כראש עיר. בראשית דברי אני רוצה להודות ולהתודות, שבמשך שש השנים האחרונות שעסקתי בנושא מערכת החינוך בעיריית דימונה, בדרך-כלל היתה לי שפה משותפת עם משרד החינוך והתרבות, והיתה הנחה לצרכים. אבל זה לא מספיק שאנחנו מבינים אחד את השני. הבעיה המרכזית סובבת תמיד סביב השאלה העיקרית של משאבים, מאין זיקח את הכסף. איבני יכול לדבר בשם כל מערכת החינוך, כמו חבר הכנסת לוי, אבל אני יכול להביא דוגמאות מערי פיתוח, שאני פחות או יותר מתמצא בנושא זה.

אתחיל בענין המבנים. מדגית מבני החינוך בזמנו ובנו על-ידי המחלקה למוסדות ציבור במשרד השכונ, ואז הבעיה היתה בחלקה פתורה. דהיינו, אם היה צורך להקים בית-ספר, וכמובן בתיאום עם משרד החינוך, בית-הספר היה קם. הרשות המקומית לא היתה צריכה לדאוג לעוד לידה או לעוד עשר ל"י. ברגע שמחלקה זו למעשה תוסלה - להלכה היא קיימת, אולי לגרשאים אחרים - נוצר הירוס פחד בזה, שמשרד החינוך אמר: אני משלם כך וכך כסף למטר עבוד בתי, וליתר תדאגו אתם, ואם הוצאת מכה בדימונה והגבייה תעלה שלושה מיליון, זה במקום שני מיליון ל"י, אז רשות מקומית כמו דימונה תצטרך לחפש מקורות להשגת הכסף. גביה שבעייה זו תיפתר בעוד שנתיים - שלוש, אבל פה עומדת שאלת החינוך של הילדים, שלומדים במבנה שאין לו תודי ספה, אין בו מעבדות, אולם התעמלות וחדר אוכל.

יש לי דושם שמערכת החינוך תיה מן היד אל הפה. לא שאין מערכת תכנון, ואני יודע שנעשים מאמצים גדולים להכין תוכנית. אבל הפער אינו. לפני שבה בקש איזה דודם תלונות פיתוח בסך 20 מיליון ל"י, וקבל 3 - 4 מיליון ל"י.

אתה הבעיות היא גבי ילדים ובתי-ספר יסודיים. שאלתי את מר פלד בוועדת החינוך והתרבות, מתי נגיע לזה שכשנבנים את מבנה החינוך, בונים אותו מ-א' עד ת', עם שבילים ועם גדר ועם כל השירותים הנחוצים למוסד.

כנ"ל לגבי מתקני ספורט. מרפיץ כאן סכום של מיליון ל"י לעודד הספורט באיזורי הפיתוח. זה טוב לפעולות, אבל יש צורך במתקנים לזה, ואגו יודעים שאין מספיק מתקנים, ובכמה מקומות אין מתקני ספורט בכלל.

ישנם מקומות שבחינוך היסודי חלו שינויים גדולים מאד ביוזמת המשרד, ביוזמת המורים והמנהלים. אני גאה בזה שבדימונה עשינו הרבה במשותף. אבל יחד עם זה אגו חרדים, שאותן השקעות ויוזמות חינוכיות שבוצעו ומתבצעות, יתבצעו מחר - אחרתיים בעיר גדולה כמו תל-אביב, ירושלים או תיפה, והפער שוב ילך ויגדל, כי המשאבים לעיר הגדולה הם הרבה יותר גדולים מאשר לעיר השדה, ואז כל העבודה שנעשתה במשך שלוש - ארבע שנים, תצומצם על-ידי עבודה שיטתית טובה של שנה - שנתיים במקום אחר. יש לתת מקסימום של משאבים לבנושא זה, כי אני חושב שהמסקנה שאני הגעתי אליה, ואני מקוה שהגיעו אליה גם אנשי החינוך

האחרים, שכדאי לפתוח כתות טיפוליות ופעלתניות, שהן בסך-הכל לסוגת הילדים. בענין זה יש לתת עדיפות לערי הפיתוח.

תמריצים למורים באיזורי פיתוח.

בר-לב אשרה את התמריצים למורים שבאים לאיזורי פיתוח. איגוד יודע למה זה צריך לקחת שבה כדי להפעיל נושא כזה. אני מודיע לכם שמורים עוזבים את דימונה לאחר כמה זמן, כי לא יתכן לקבוע סכום של 8,000 ל"י או 5,000 ל"י כשמדובר בהשתתפות בדיוור. אני תוודר לאותה שאלה, אדוני היושב-ראש. בזמנו ניתנה הלוואה עומדת בסך 4,500 ל"י, כאשר הדירה עלתה 30,000 ל"י. סכום ההלוואה היום לא השתנה, ובמקומות אחרים הוא 7,000 ל"י, כשמחיר הדירה הגיע ל-120,000 ל"י. איזה אחוז זה מהזנה היום? ואלה דירות שנגבות על-ידי חברות ציבוריות כמו שרון ופיתוח, שכוון עוזבים ועוד. בדימונה ניתן בזמנו מענק בסכום של 15,000 ל"י למורים, וענדה היא שמרבית המורים נשארו תושבי דימונה.

נושא הנוער. אני יודע שקיימת מועצת

תנועות נוער, אבל אני רוצה שבנין שתנועות נוער לא מגיעות לערי פיתוח; ואם מגיעות, אז מעטות מאד. בענין זה אני תושב שצריך לחשוב בכיוון אחד לגמרי. ראיתי תזונה מטעם המשרד להעביר תקציבים באמצעות העיריות. פעם היה נוהג של לירה תמורת לירה. היום הגענו למצב של לירה תמורת ארבע ל"י; כלומר, לירה של המשרד וארבע ל"י של הרשות המקומית, אבל ארבע ל"י אין. 90% מתקציב איזור פיתוח בא ממקורות ממשלתיים, ואילו 10% - 15% בא מתוך הרשות המקומית. באן יש בעייה שלעיר אחת בנותנים יותר מאשר לעיר אחרת, ואין כל הצדקה, לדעתי, שהשתתפות המשרד לקריה-גת ודימונה לא תהיה שווה.

אנו רואים מגמה של הגדלת ההשתתפות

בהחזקת בתי-ספר, שרתים וכו', לגבי הערים הגדולות. שם המשאבים גדולים, ובערי הפיתוח מצומצמים, וזה לא בכון שערי הפיתוח מוחזקות ב-100%, הן מוחזקות ב-60% - 70% בערך.

הנושא הראשון והמדכזי שאני מייחס לו

חשיבות רבה מבחינת החינוך, הוא נושא הירידות, הנושא של העמקת הפעילות בחינוך היסודי, וזה דורש הרבה מעבר לכספים שמופיעים בתקציב, ונושא זה צריך לתורל שינוי דרסטי. כי כשמגיעים לבית-הספר התיכון בלא שסיימו את בית-הספר היסודי בצורה מסודרת, תכל על הזמן.

ג. קצב:

מגסיוני בהשתתפותי בורעדת ראש הממשלה לנוער במצוקה הגעתי למסקנה, שתלו תמורות דינמיות במבנה החינוך ובכל הנושאים הקשורים בנושא החינוך, אם כי נושא הדינמיקה החברתית שלנו דורש יותר. מתוך מאות המכתבים שאני מקבלת, בולטת במיוחד שאלת יום הלימודים הארוך. אמנם קבלתי תשובה משר החינוך לשאלתה שלי בענין זה, שיש 4000 כתות, ובעשים מאמצים, אבל אני מדשה לעצמי לומר שהתשובה מאד לא משכנעת. יום לימודים ארוך חשוב משבי היבטים: א) ההיבט הסוציאלי, שאתה לוקח את הילד מבית של מצוקה ומחזיק אותו זמן רב יותר בחברה, ולא רק למטרת לימודים. ב) להקל על האשה העובדת, שדואגת כשהילד צריך לבוא הביתה בשעה 12. יום לימודים ארוך מסיבות אלה פותר אצלה בעיות.

גבי ילדים. לפי הסטטיסטיקה, מבקרים

87,000 ילדים בגנים ציבוריים. מגסיוני אני יודעת עד כמה סובלת האמהות שמחזיקות את ילדיהם בגני ילדים פרטיים, שם יש הפקרות מוחלטת. הגן מנצל את האם שרוצה לצאת לעבודה. ואם 35,000 ילדים מבקרים בגני ילדים פרטיים, אז אתם צריכים להיות מודעים במדוי להזמרת הבעייה.

ח. קורפן:

מהי הבעייה?

הבעייה היא ששם שכר הלימוד גבוה מאד,

ג. קצב:

ומשרד החינוך אינו מצליח לקבוע איזה שהם קריטריונים שיביאו גם את הגבנות וגם את האמהות על סיפוקן.

בורעדת ראש הממשלה לנוער במצוקה עסקתי

בענין גערות במצוקה. בכל הארץ יש 10,000 גערות שאינן לומדות ואינן עובדות; הן משוטטות ברחוב. מאחר ואנו צריכים להיות חרדים לבת ישראל

שמרומטת ברחוב, ואני בטוחה שהיו פעילויות בנושא זה, אני שואלת במה התקדמנו?

בענין התזונה בבתי-הספר, אני רוצה לשאול מה משרד החינוך מתכוון לעשות כדי שמצב התזונה בבתי-הספר יתאזן?

ושאלה אחרונה - לפי חלוקה עדתית, ארצות אסיה, אפריקה, אירופה ואמריקה - מה הם השיפורים והשינויים שחלו בשנה האחרונה?

א. פלד: בענין זה מסדתי פרטים ביישיבה האחרונה.

ג. קצב: אני שואלת זאת כדי לדעת באיזה מידה אנו מדביקים את הקצב של הפצרים הסוציאליים. וקשור לזה - מה משרד החינוך עושה בשטח התרבות, הספרות והאמנות, כדי שילדים לא יתביישו לומר שהם באו ממרוקו, תוניס וכדומה.

א. פלד: ראשית, אני רוצה להזכיר לחברי הכנסת הנכבדים, ששנת הכספים 1974/75 בקבעה על-ידי הממשלה - ונדמה לי באישרר ועדת הכספים של הכנסת - בשנת הקפאת התקציב, לאור ההוצאות הגדולות של תקציבי הבטחון, ואנו מדי פעם שוכחים את העובדה הזאת. הנראות התקציב שקבלנו היו, שהשנה הזאת אין כיסוי בשום סעיף מסעיפי הפעולה, והמעט שביתן לנו - 25 מיליון ל"י לכיסוי פעולות, אפשר לומר שביחס לתקציב של שני מיליארד ל"י אין לזה משמעות, לא כמותית וגם לא יחסית. וכאשר אני שומע את הערות התבררים, אני מוכן לחתום על חלק גדול מהן, אבל זה בניגוד להתלמת הממשלה, ונדמה לי גם בניגוד להבחיות ועדת הכספים של הכנסת.

אקדים תשובה לחבר הכנסת לוי. שמעתי שהוא מסתייג בפעם הראשונה מכיוון התקציב של משרד החינוך. לא ידעתי שבשנים האחרונות הערותיו לא היו על מקו של הסתייגות. ההערה הראשונה הייתה תוך כדי מחמאה למשרד, בתוספת הערה בקורת, שהמשרד מבסס לעשות יותר מדי, ובתוצאה מזה הוא מפזר את המאמץ. אינני תולק על המתמאה, אבל אני תולק על הערת הבקורת, ואנסה לבסס את הערתי. השאלה היא למה קוראים ריכוז מאמץ. אנו טענו בשנים האחרונות, וגם היום ממשיכים לטעון, שבמרכז פעולות המשרד בשלוש - ארבע השנים האחרונות עומדים שני נושאים בתחום החינוך. א) מה שאנו קוראים מדיניות הטיפוח. או בלשון יותר מפורשת, תפקידו של החינוך בסגירת הפערים החברתיים, או בחלקו של החינוך למציאת פתרון לבעיית המצוקה החברתית-החברתית. אני מסכים שאיננו עושים מספיק, אנו מנסים למצוא את מה שביתן לנו, ובדרך-כלל השר ידוע במי שאינו מסתפק בתקציביו גם לאחר שהם אושרו, והוא מצליח להשיג תוספות לתקציב; תוספות אלה אינן מיישדות ברואש וראשונה לטיפוח, ולאחר-מכן ליצע שני - קידום המורה. אם יש דבר שזכינו בו להתקפות לא מעטות, זה על קידום שכרו של המורה. משרד החינוך, בסיוע אמין מאד של הסתדרות המורים וארגון המורים, שהתבטא כידוע גם ביישורים חריפים בחיים הציבוריים, ואני חושב שאם מותר להתחלק לא רק במתודיים, אלא גם בהישגים, יש לציין ששכרו של המורה בישראל, מאז שלוש שנים הוא יפה מאד, והוא היום שכר מכובד בסקטור הציבורי. מקומנו בסולם השכר הציבורי הוא באיזה שהוא מקום מהאמצע ומעלה.

אני תולק על האינתינן שהפיצור ביאן לחינוך יסודי ועל-יסודי, וגם לתרבות, משום שאם מציגים כיעד את ענין הטיפוח, הרי שלביצו מדיניות הטיפוח יש זרועות רבות. יש זרוע שערברת דרך בית-הספר, דרך גן הילדים או הגננות. אני רוצה לבסס את טענותי, שביסונו ללכת במספר דרכים המובילות לאותה מטרה. פיצול מאמץ פירושו אם אתה תולק במספר דרכים רב. אבל אם אתה בוחר ללכת במספר דרכים גדול או קטן אל יעד אחד או אל יעדים מצומצמים, אני רואה בכך ריכוז מאמץ ולא פיצול מאמץ. וכדי להיות יותר ספציפי, למרות ההקפאה שקיימת בתקציב המשרד, שני נושאים עלו גם באופן מוחלט, וגם בחלקם היחסי בתקציב המשרד. נושא אחד הוא אגף הצוער, כל אותה פעולה של חינוך לא פורמלי שתכליתה קידום שכנות מצוקה מצד אחד, ובמידה מסוימת טיפוח החינוך החברתי והרעיוני בבתי-הספר בכל המדינה, עלה מפתות מ-2% לקרוב ל-3% מן התקציב. נושא שני הוא הכשרת המורים, שעלה מפתות מ-4.5% לקרוב ל-5.5%. ואם נסתכל על הגידול המוחלט באחוזים של כל תקציב בפני עצמו,

הרי שאגף הנוער גדל בשנת 73 לשנת 74 ב-108%. אלה שני הסעיפים המרכזיים שעליהם שמנו דגש מיוחד בגידול התקציב השנה. לכן אינני רוצה להאריך ולפרט, אגבי יכול לעשות זאת בניתוח התקציבים שלנו.

חלק מבעיות הילדים שנקראים טעוני טיפוח הן, שמסגרות החינוך הפורמלי לא מתאימות להם, וצריך ללכת בדרכים רבות של חינוך לא פורמלי, במסגרות שהן מחוץ למסגרת בית-הספר. המסה של התקציב נמצאת בחינוך היסודי, ובאגף הנוער התקציב הוא כמה עשרות מיליוני ל"ש. זאת אומרת, עיקרי התקציב הולכים לחינוך היסודי והעל-יסודי.

אני חולק על הטענה של חבר הכנסת לוי, שיש קיפוח מכונן של החינוך היסודי, ואני רוצה לתת כמה מספרים. חבר הכנסת לוי, כידוע, טען את הטענה הזאת עוד לפני ההחלטה על הרפורמה, או מיום ההחלטה על הרפורמה. היום אני מצוייד ביותר אינפורמציה, ואנסה להשיב על הטענה. לדוגמא, אין שום ויכוח, ואני חושב שתנר הכנסת לוי יסכים אתי, שככל שעולים בשלבי החינוך, במעלות החינוך בגיל, יש צורך בריבוי גדול יותר של מקצועות לימוד. יש צורך בתייחוס של אמצעי החינוך. אין דומה לימוד טבע בכתה ג' ללימוד כימיה בכתה י'. בכתה י' אתה צריך לתת מעבדה, והמעבדה עולה כסף, והמורה הוא מורה מקצועי יותר. לימודי טבע בכתה ג' - ו' יכול ללמד מורה שקבל הכשרה כללית ללימודי טבע. ללימודי כימיה בכתה ט' - י' צריך מורה שהתמחה בשטח זה ושהוא איש מקצוע. ואם אנו מדברים על כך שמערכת הלימודים צריכה להיות פתוחה ושהילד יבחר את המקצועות שהוא מעוניין בהם, כל הדברים האלה עולים הרבה מאד כסף. אם אתה רוצה לתת לילד לבחור בין מגמה הומנית לריאלית, - ואנו היום רוצים לתת לכל תלמיד לבחור מעבר למכנה משותף מחייב, - כל זה גורם להוצאות ענק. דבר שלישי - אין בטחון שמספר שעות הלימוד שלומדים בשנות החיים הצעירות צריך להיות גדול יותר או שווה יותר למספר השעות שאתה לומד בגילים המאוחרים יותר, בגלל המקצועות, בגלל הבשלות הגדולה יותר, וסיבות אחרות.

גורם שונה שמגביר את העלות של ההוצאה, זה סוג המורים. המורה הטוב בחינוך היסודי קיבל הכשרה טובה יותר או טובה פחות, אבל בתי המדורש למורים בישראל הכשירו מורה המתקבל על הדעת למערכת החינוך. יש לי בקורת חמורה ביותר על ההכשרה האוניברסיטאית למורים לחינוך העל-יסודי! ורק אתמול ישבנו עם מנהלי החינוך במערכת החינוך באוניברסיטה, ששם העליתי את הטענה הזאת, אבל היא יקרה יותר, והמורה האקדמאי יקר יותר מן המורה שאינו אקדמאי.

מכל הדברים האמורים, שבנודאי התסדתי ולא אמרתי הכל, רציתי לטעון שבאופן בסיסי העלות של הלימוד בחינוך העל-יסודי, אוניברסיטאית, בהכרח יותר יקרה. אבל זה לא הכל. אבחנו עשינו ניתוח של ההוצאות לתלמיד. אינני בטוח שהמדדים שאתן כאן משקפים באמת את הבעיה עד תומה, אבל אין לי מדדים אחרים, ואשמח לקבל כל הצעה של כל קריטריון שהוא לבדוק את הדבר. בעשר השנים, משנת הלימודים תשכ"ג עד תשל"ג בדקנו את ההוצאה לתלמיד, ומסתבר שבחינוך הגבוה ההוצאה לתלמיד גדלה ב-47%. בחינוך העל-יסודי - ב-52%; בחינוך היסודי - ב-79%; בגבי הילדים - ב-64%. זאת אומרת, אם אנו מסתכלים על הגידול בהוצאה לתלמיד, נמצא העדפה ברורה לגבי ילדים ולחינוך היסודי.

עכשיו אתן חתך אחר של הגידול, ואקח את שנת 1962/63 לעומת 1971/72, גם כן עשר שנים; הוצאות הממשלה ומוסדות לאומיים בשנת 1966/67 - 54.5%; רשויות מקומיות - 16.1%; מוסדות ללא כוונת רווח וח"ל - 29.4%. בשנת 1971/72: הוצאות הממשלה ומוסדות לאומיים - 65.6%; רשויות מקומיות - 12%; מוסדות ללא כוונת רווח וח"ל - 22.4%. בשנת 1962/63, ההוצאה הלאומית השוטפת לתלמיד היתה - 258 ל"ש, ובשנת 1971/72 - 973 ל"ש, בחינוך היסודי.

אני רוצה להוכיח, שבסך-הכל המאמצים שנעשו על-ידי משרד החינוך בעשר השנים האחרונות, ובמיוחד בארבע השנים

האחרונות, מסתמנת מגמה של חידוק החיגון היסודי. בחיגון היסודי יש יול"א (יום לימודים ארוך), שהוא עולה בערך 350 ל"ל לתלמיד. יש הקבצות בכתות הגבוהות של החיגון היסודי, שזה עוד 200 ל"ל לתלמיד.

במסגרת פיתוח מערכת החיגון ובמסגרת קידום המורה וקידום המערכת, נעשה הרבה בשלוש השנים האחרונות בתחום היוזמות הפדגוגיות בחיגון היסודי, וזה לא נעשה ללא משרד החיגון; זה נעשה במידה רבה ביוזמת המשרד, וללא סיוע מאסיבי של המשרד זה לא היה מתקיים. חבר הכנסת פרץ יכול להעיד על זה. במשך שנתיים פתחנו 400 כתות פעלתניות. זה שינוי תפישה מוחלט, זה שינוי סטנדרט, זה העלאה מעובד אחד בכתה, או מ-1,3 מורים בכתה ל-2,5 מורים בכתה. אינו בטוח שנוכל לעמוד בזה, אבל זה שינוי בסטנדרט.

ביסיתי להסביר את ההפרשים של העלויות שהיו קיימים ויהיו קיימים גם אם תהיה מדיניות של העדפה מעל ומעבר של החיגון היסודי.

על ענין הרפורמה והטיבות הביניים. לי נוח לדבר על כך, אני לא נלחמתי על הרפורמה. עשתה את זה האדמיניסטרציה הקודמת. השר ארן ז"ל השקיע בזה את כל מרצו ואת כל עצביו. אני יכול להיות יותר אובייקטיבי, כי אין לי שום מעורבות אישית, ואנסה לבדוק את הענין לגופו. מה רצו ברפורמה? רצו לקדם ברפורמה את מערכת החיגון על-ידי תוספת. כל מה שחבר הכנסת לויין בא והצביע עליו, שבסך-הכל הנשימו את מה שרצו, נכון הוא. נכון שבכתות של הרפורמה ניתן יותר מאשר בכתות המקבילות בחיגון היסודי. אבל אל בשכת דבר אחד - וכאן אני מחזיר את הטענה לחבר הכנסת לויין - אני לא הייתי במערכת החיגון לפני אדבע שנים, וחבר הכנסת לויין מצוי במערכת החיגון זה שלוש שנים. מותר לי לשאול את השאלה מדוע לא קודמה מערכת החיגון לפני כן? אני טוען שבזכותה של הרפורמה יש קידום בחיגון היסודי. יש קידום בתוכניות לימודים, יש קידום ברמת המורה, יש קידום באמצעים, יש קידום טוטאלי בוודאי ברמת ההוראה. וכשראינו שקצב פיתוח הרפורמה נעשה יותר איטי בגלל מחסור באמצעים, הצעדנו אמצעים לכתות ז' ת' בבתי-הספר היסודיים. זאת הייתה הכוונה, ובסך-הכל מגשימים אותה.

לענין הצפיפות, אני מניח שפשוט נשטמו מחבר הכנסת לויין הצתובים. אני מודה שכשלושתים תרנגול ופרה ועושים ממוצע, אני לוקח רק את הפרה. אני לוקח ישוב איכלוס, אותם ישושים גדולים שבהם יש בתי-ספר גדולים. בשנת הלימודים תשל"ג היה מספר הילדים בישובי איכלוס בלבד - 30.7%; בשנת תשל"ג - 30.2%; בשנת תשל"ד - 29.7%. אם גיקח בית-ספר ממלכתי וממלכתי דתי להוד, נראה שבגית-הספר הממלכתי דתי הירידה היא הרבה יותר גדולה. בשנת הלימודים תשל"ד היה מספר הילדים בישובי איכלוס בלבד - 25.5%. כך שהטענה על הממוצע הבלתי-מייצג אינה נכונה.

בענין התמריצים למורים אני טוען שאם לא ניתן תמריצים מתאימים למורים, שילכו וישארו בעיירות פיתוח, לא גפתור את הבעיה בעיירות הפיתוח. אני טוען שאם התמריצים צריך לתת לשלושה סוגים: לתושבים שבאים לישוב, לבני המקום שישארו במקום וישתקעו בו, ולמורים שכבר באו למקום, שלא יעזבו אותו. לצדדי הרב לא הצלחנו לשכנע את אותם המוסדות שעוסקים בזה, ואשמח מאד אם אקבל תמיכה מהוועדה הזאת, שאם בלך בדרך הזאת, לאם לא גפתור את כל הבעיה, חלק ממנה בוודאי גפתור.

לענין בטרונן המקלטים אין לי מה להוסיף, הדברים יועלו על שולחן הממשלה. אני שוב חוזר על מה שאמרתי, שהבעיה אינה רק כספית, אלא בעייה של מדיניות בגייה. פה צריכה להיות החלטת ממשלה. יתכן שיתליטו שבמשך שנה לא בוגים שום בנין ציבורי, רק מקלטים, אך יש משמעות להקצבה הכספית, אחרת אין משמעות להקצבה הכספית.

לשאלותיו של חבר הכנסת קורפו, ובראשונה-האם משרד החיגון ער לבעיות הנוער. משרד החיגון ער מאד, השאלה היא מה עושים ומה אפשר לעשות. ראשית, אני מציע לכולנו לא להיתפס

לשיפוט ולקביעת עובדות על-סמך התרשמות זאת או אחרת. כל אחד יש לו הרחוב שלו. אני רוצה לומר גם שאמצעי התקשורת לא פעם מסלפים את התמונה. אבל אנו ערים לבעייה. אני מאד מכבד את האנשים שיש להם אמונה דתית עמוקה. למדתי מפי הרב גורן, שאין יהודי שלא שומר מצוה אחת לפחות. זה מתחלק בהתאם לכמות. אני מקבא בבחורים הדתיים חובשי הכפות, משום שלהם הבעייה היא יותר פשוטה. אגב, בעקבות המלחמה קיימו כנסי מורים, וקמו מורים מהחינוך הממלכתי-דתי ושאלו שאלות של אמונה קשות מאד, שהופנו אליהם על-ידי תלמידיהם. כנראה שגם שם השאלות אינן פשוטות. אני מדבר על שאלות של אמונה בה', על האמונה בארץ. אבל אני מודה שהבעיות שמטרידות את הציבור הלא-דתי הן יותר קשות, משום שהתשובות שלו יותר מסובכות. אבל אנחנו בהזדמנות זאת איננו פותרים את הבעיות של דתיים ולא דתיים. אנו יוצאים מתוך הנחה שבני-שליש מציבור התלמידים שלנו איננו דתי. אנו מנסים לחזק את האמונה של הנוער - א) על-ידי זה שאנחנו נותנים לו אפשרות לפרוק את מה שמעיק עליו. חלק מהבעייה היא שלאנשים אין פורקן. ב) מנסים יחד אתו לבסות לעצרות על הבעיות, כשלא על כולן יש לנו תשובה.

התחלנו בסדרה גדולה של סמינרים רעיוניים לכל תלמידי כתות י"ב, והשקענו בזה ככום של שני מיליון ל"י. כל התלמידים של כתות י"ב עברו סמינרים אלה, ושם דנו בשאלות של אבי והעם, אני והארץ, אני והתורה, וסמינריונים אלה עברו בהצלחה מרובה. תוכנית הסמינריונים האלה והתוכן שלהם גדונו לא על-ידי אנשי מפלגות, אלא על-ידי אנשי רוח מזרמים שונים, והיתה הסכמה לתוכנית. דבר שני - אנו מנסים, לא תמיד בהצלחה מרובה, אני מודה בזה, אבל אנו מנסים להעמיק את השורשים היהודיים, לא תמיד לפי גירסת חבר הכנסת בן-מאיר או לורנץ, יש גם גירסות אחרות. לכן הבעיות יותר פשוטות, ולמי שאינו חובש כפה הן יותר מסובכות.

לאחר שהפעולה שנעשתה בנושא התודעה

היהודית לא ענתה על הציפיות שהיו, אנו מעבדים כעת - ואני מקוה שכבר בשנת הלימודים הבאה צביא את זה לידי ביטוי - דבר שאנו קוראים לו לימודי יהדות.

מכאן אני רוצה לעבור לענין הפער החברתי. אני מתפלא על חבר הכנסת קורנר, שישב בדיון הקודם, שמע את התחזוים שלי, וטוען שהחינוך לא תרם לצמצום הפער החברתי. אחזור על מה שאמרתי בישיבה הקודמת. החינוך כשהוא לעצמו איננו יכול לפתור את בעיית הפער החברתי. החינוך יכול לתרום. תרומתו של החינוך תהיה בזה שהוא ינסה לעזור לילדים לצאת ממעגל הקסמים של העוברים שמשפתם בתורה נו, לעזור להם להשתלב במעגל הלמידה ולהשיג הישגים במעגל הלמידה. זה מטרה שעדיין לא השגנו. לכשגשיג אותה לא צאמר דיין ובלק הלאה.

הצבעת אין במשך 10 - 15 השנים האחרונות

מספר התלמידים יוצאי עדות המזרח, שהוריהם או הורי-הוריהם גולדו בארצות מוסלמיות, לא כאלה שהם דור שני או שלישי בארץ, שעוד ההשתתפות שלהם בבתי-הספר גדל באחוזים גדולים מאד. אני יכול גם למנות כמה דברים שנעשו. דבר ראשון - גני ילדים. בתחום גני ילדים זכינו להערכה בין-לאומית בהכנה שאנו נותנים היום לילד טעון; הטיפות שממשין מגן הילדים לבית-הספר, געזין המוכנות שלו להיקלט בבית-הספר. הפעולה שנעשתה היא בעלת משמעות גדולה ובעלת אפקטיביות גדולה מאד, ולכן התלכו להרחיב את מה שהרחבנו.

גם בגיית-הספר היסודי היתה התקדמות.

בכדן שהפער בין החזקים לבין החלשים לא קטן, אבל למה הדבר משול? אם יש לנו שני שיחים, האחד חלש והשני חזק, ואתה מדבל ומשקה את שניהם, יש להבית שהצמת החזק יגדל מהר יותר. וזה מה שקרה, החזקים רצים מהר יותר, והחלשים רצים לאט יותר. הבעייה אינה רק כספית, ולא לכל יש לנו פתרון. הפתרון הוא, אם צרת רבים חצי גחמה - זו צרת רבים.

בין מקבלי תעודות הבגרות בשנת תשכ"ז,

אחוז מקבלי הבגרות מתוך שכבת הניל מאותו מוצא היה 3.7% ממוצא אסיה-אפריקה; 24.3% ילידי ישראל, אירופה ואמריקה. בשנת תשל"א היה אחוז מקבלי הבגרות ממוצא אסיה-אפריקה 6.1%, ועכשיו אנו מגיעים ל-6.4% בקרב יוצאי אסיה-אפריקה. 30% ילידי ישראל, אירופה ואמריקה. זאת אומרת,

מדדנו את הפער היחסי בין האחוזים, ואם בשנת תשכ"ז הפער היה 6.6%, בשנת תשל"א הוא היה 5%, וזאת התקדמות. השאלה היא, שאם אני בא לוועדת הכספים ומבקש כספים, אז אני אציג את בעיית הפער, וזאת אמת. אבל כשאני שומע את טענת חבר הכנסת קורפו, אני מוכרח לדחות את הטענה הזאת על-ידי עובדות.

אני חושב שחבר הכנסת קורפו טועה בענין גבי הילדים. לצערי הרב, כל המערכת הציבורית בתמכת על-ידי הממשלה, ומר קרגמן יאשר את זה. יושב כאן ראש עירייה לשעבר, והוא יאמר לך איך עיריית דימונה מממנת את תקציב החינוך שלה.

ח. קורפו:
אני טוען שהעיריות יכולות לבנות את גבי הילדים שלא באמצעות התקציב, וזה עושה כל עירייה. בכל עיר, הגבים יכולים לרדת מתקציב החינוך.

א. פלד:
בכל ישובי הפיתוח בונה משרד השכון. היות והענין לא בוגע למשרד החינוך, אלא זאת בעייה פיסקלית כללית, זאת בעייה באמת לכנסת, ואולי היא תידון בוועדה אחרת, או במליאה.

לגבי תיאום בין בנית שיכונים לבניית מוסדות חינוך. אני מודה שיש מידה מסויימת של חוסר תיאום, אבל זה בעיקר חוסר כסף. חבר הכנסת פרץ הסביר את הבעייה שקיימת בדימונה, ואשתמש בדימונה לדוגמה. כאשר משרד החינוך בנה מוסדות חינוך מתקציבו, בית-ספר יכול היה לעלות כמה שהוא עלה, והוא עלה הרבה מאד. ולא פעם בבו בית-ספר במקום שלא היה צורך בו. כשהיו מכינים תוכנית, הארכיטקט הכין בית-ספר. וקורה שאתה לא צריך להקים בית-ספר, ואז אמרנו שצריך להיות תיאום, ולפני ארבע - חמש שנים הוחלט להעביר את הבניה ממשרד השיכון למשרד החינוך והתרבות. אבל קרה דבר מעבייין, שלא נתנו את התקציבים בהתאם לכך. ירושלים זקוקה ל-650 מיליון ל" למבני חינוך לשלוש שנים. אנו הקצבנו לירושלים 60 מיליון ל"י.

למשרד השיכון יש תקציב לבניית הגבעה הצרפתית, גוה-יעקב ורמות. למשרד החינוך אין תקציב לבנות את בית-הספר, אז מתחיל מירוף ובסופו של דבר משיגים את הכסף, או לא משיגים, ואז ברצח הפער הזה. זו המציאות של חיינו. מה שהיה צריך לעשות, לעצירת דעתי, זה לבוא ולומר שכשמתכננים בניית שכונה חדשה, יש לתכנן במקביל לה את מוסדות החינוך. ואז, כאשר משרד השיכון מקבל מיליארד ל" למזרח ירושלים, ובתוך זה בנותנים 100 מיליון ל" למוסדות חינוך, אז אפשר להפעיל מיד את התוכנית.

חבר הכנסת לורנץ טען שבתקציב אין גידול של ממש. זו אמת, כי יש הקפאה.

הי"ר י. קרגמן:
ביחס לגידול, אם תוריד את תקציב הבטחון, בדמה לי שיש קצת גידול.

א. פלד:
בשנת 1967/68 חלקו של התקציב הרגיל של משרד החינוך מסך תקציב המדינה, ללא משרד הבטחון, היה 14.2%, בהשוואה ל-9.6% שנוצגתי בישיבה האחרונה, שזה כולל את תקציב הבטחון, לעומת 7.3% עם תקציב הבטחון. זאת אומרת, שאם אתה לוקח את סך-הכל תקציב הבטחון, החלק היחסי של החינוך ירד; אבל אם אתה מוריד את תקציב הבטחון, החלק של החינוך עולה.

ענין המועדונים. תקציב המועדונים לשנה זו הוא 12 מיליון ל"י. יש גם גידול משמעותי בתקציב אגף הנוער. אני מסכים עם חבר הכנסת פרץ, לדאבוני הרב, לגבי מקומן של תנועות הנוער בישובי הפיתוח. מכל מיני טעמים יש בעיות בישובי הפיתוח, ולא כל תנועות הנוער מגיעות אליהם. אני מסכים שהכספים לא מספיקים ואיבני חושב שיש היום סיבות לקבל יותר כסף.

ישיבות מתמידים. אני פשוט לא מכיר את הבעייה. אני מוכן לבדוק אותה.

לגבי פנימיות - אני בהתמדה מגדילים את מספר הפנימיות. זה אחד הדברים החשובים ביותר במערכת החינוך. אם אינני טועה יש קרוב ל-40,000 ילדים בפנימיות, וזה אחוז ללא תקדים בהשוואה בין-לאומית. זה אחד הדברים היחידים שהמחקר הוכיח שהוא משמעותי בטיפוח. אבל יש לגר בעייה. כשאתה מוציא ילדים לפנימיה, אתה מרוקן את הישוב מהעליתא שלה, וזה קורה הרבה פעמים. הדברים אמורים בעיקר לגבי הישיבות התיכוניות. אנו מבססים למצוא את דרך הביניים לבעייה זו.

חבר הכנסת לורנץ טען שהמורים הופכים להיות פקידים. אני חושב שהוא לא מודע לכל הפעולות שעשינו לגבי עידוד יוזמת מורים ומתן יתר אוטונומיה למורה. אנו התחלנו בזה, אבל לא תמיד המורים רוצים באוטונומיה, כי היא מטילה עליהם יתר אחריות ודאגה. בכל אופן, יחד עם הסתדרות המורים אנו דוחפים לכיוון זה.

לגבי החינוך העצמאי, אני חושב שלחבר הכנסת לורנץ לא יכולות להיות טענות בקשר לזה.

חבר הכנסת מלמד העלה בעייה גדולה לגבי מהי מטרת החינוך והאידיאולוגיה של החינוך. על זה אפשר לייחד דיונים גדולים. אינני יודע אם זוהי המסגרת המתאימה, או ועדת החינוך והתרבות. אני מציע שהנושא יידון בוועדת החינוך והתרבות. הוא הדין גם לגבי בעיות אחרות שהעלה חבר הכנסת מלמד.

היו"ר י. קרגמן: ביחס לספרי לימוד, האם המשפחות קונות אותם?

א. פלד:

(א) הספרים מתחלפים. (ב) יש גם בעייה של תחלופות למיניהן. בעיית הספרים היא בעייה קשה. לפני מלחמת אוקטובר חשבו שתהיה שנת מדיניות רוחה, העלינו תוכנית גדולה מאד להדגשת המגמה הסוציאלית בתקציב החינוך, ובתוך זה היה סעיף בכבד מאד להחלפת תוכנית הלימודים.

ישננים מוחזקים. 70% צותן משרד החינוך והתרבות; תאורטית 100%. אחר-כך יש דרגות שונות. בישובים הגדולים, תל-אביב, חיפה ובאר-שבע יש הבדלים. אם אינני טועה, בתל-אביב העיריה צותנת ספרי לימוד. היא גם גובה את אגרת החינוך. בירושלים ההורים קונים את הספרים. יושבת כעת ועדת קוברסקי, שהגישה דו"ח ביניים, לבדיקת העומס על הממשלה, על הרשות המקומית ועל ההורים. אינני בטוח שבמצוקה הזוכחית יש לזה פתרון, אבל ללא ספק צריך לבדוק את הנושא.

לענין הסמינרים. בשלוש השנים האחרונות העלינו את התמיכה בתלמידי סמינרים בצורה ממשית. ראשית, שכר הלימוד בסמינר לא קיים. התלמיד משלם 150 או 200 ל"י בשנה, לעומת 1,000 ל"י ו-1,200 ל"י באוניברסיטה. (ב) רוב התלמידים לא משלמים גם את הסכום הזה, והם מקבלים הלואה בגובה 3,500 ל"י לשנה, שזה סכום בכבד למדי. לישובי פיתוח הצענו, שתלמידים מהמקום שיהיו מוכנים ללכת ללמוד הנראה ויתחייבו לתזר לישובם, יקבלו מילגה יותר גדולה, כי קשה להביא אנשים מהתזר לישובים.

התרבות התורנית. צריך לזכור דבר אחד, שכשעושים השואה, עושים בעצם השואה לא הוגנת. כי במסגרת תקציב התרבות יש הקצבה למוסד הרב קוק, למשל. אלא מה? אמרנו שיש צרכי עם ישראל, שכוללים את אוצר התלמוד, ויש לנו כל מיני מפעלים. גם תיאטרון "הבימה" והתזמורת הפילהרמונית הם לא גחלת החילוניים. האופרה בורדאי שהיא גם לאזשים דתיים.

י. בן-טאיר:

זה לא ענין של אוכלוסיה, זה ענין של גושים. זה גושא וזה גושא.

א. פלד:

צריך לקחת ולהשוות סך-הכל תקציב התרבות מול סך-הכל תקציב התרבות התורנית. אם תבדקו תמצאו שתקציב התרבות התורנית גדל בתוך סעיפי ההוצאה שלנו. ואני רוצה להתזיר אתכם למה שאמרת בתחילה, שהשנה היא שנת הקפאה.

משרד החינוך הקים לפני קרוב לשנה 7 צוותי תכנון, שלזה מוקדש סכום גדול מאד בתוך התקציב, צוותים אלה עוסקים

בתכנון החינוך לשנות ה-80. כל צוות עוסק בקבוצת נושאים. אחד מצוותי התכנון עוסק ביעדים ותכנים של החינוך בשנות ה-80. אגב מתלבטים בזה, אינני בטוח שיש לנו תמיד פתרונות, אבל מטפלים בזה באופן אינטנסיבי.

חברת הכנסת קצב שאלה בענין יול"א - יום לימודים ארוך. אינני יודע אם זאת תשובה מספקת או לא, אבל אני מודה שאין תקציב להרחבה. אגב, אינני בטוחים שיש ללכת בדרך זו.

לענין הגנים הפרטיים. היה לנו מגע בענין זה עם חברת הכנסת קצב עוד לפני שהוקמה ועדת ראש הממשלה לבוער במצוקה. צריך לראות את הבעיה משני הצדדים. אגב שמנו את ידנו על הגנים הפרטיים והוצאנו צו. האמת היא, שגן ציבורי מקבל סובסידיה או ישירות או בעקיפין, או דרך הרשות המקומית או דרך ארגוני הנשים - אמז, ויצ"ו, וכו'. באה הגזנת הפרטית ואומרת: השירותים שלי בסדר? תנו לי לגבות את מה שזה עולה. אתם רוצים שלא אגבה? - תנו לי סובסידיה. כאן מעמידים אותנו במצב קשה, ואין לנו כסף לתת לגנים הפרטיים סובסידיה, אז אגב מכווצים אותם באיזה שהיא מסגרת ביניים. למשרד החינוך אין היום אפשרות לפקח על הדברים האלה. אין לנו מספיק כוח-אדם.

לענין הגערות במצוקה. משרד החינוך והתרבות אינו מטפל בנושא זה. זה בטיפולו של משרד הסעד. אני רוצה להבהיר, משרד החינוך והתרבות עוסק בדברים הבאים: חוק חינוך חובה לגבי כל האזרחים. מעבר לחוק לימוד חובה, אם הגער עובד, הוא בטיפול משרד העבודה. אם הוא אינו לומד ואינו עובד -

בענין ההזנה אני רוצה להזכיר פה את דו"ח רשף. מראשית שנת הלימודים הזאת הפעלנו את התפריט של סל המזון לפי דו"ח רשף ואגב הולכים לפי המלצתו.

בענין השאלה העדתית, אבקש את חברת הכנסת קצב להסתכל בפרוטוקול.

תרבות המזרח. בשנים האחרונות אגב עושים פעולה די גדולה וגם איטית מאד, להביא לבתי-הספר גם את הצד של תרבות המזרח. זה נתקל בקשיים לא מעטים. יש גם קושי ארגוני קטנים, שחלק מהדברים לא כתובים. אפשר להגיד שהרמב"ם הוא תרבות המזרח, אז זה יש, אבל חברת הכנסת קצב אינה מחבובת להרמב"ם. הבעיה היא באמת, שילד שבא מקורדיסטן לא יתבייש לומר שהוא קורדי. יש בעיה של איסוף חומר. זה נעשה בקצב מאד איטי, אבל יש לזה גם הרבה מאד קשיים ארגוני קטנים.

י. גז-מאיר: היות ובעודתי מהישיבה ביום ששי ואחרתי היום, אני אשא בתוצאות ולא אשאל הרבה שאלות. אבל יש לי הערה, בקשר לסעיף אגף הנוער. אני מצטער ששר החינוך איננו, אני חושב שבנושא זה יש פשוט התעלמות במתכונן מצד משרד החינוך לרצונה של הוועדה ולרצונה של הכנסת. כוונתי לפעולות הנוער. אני חושב שהממשלה צריכה להקשיב לרחשי לבה של הכנסת, שאגב רוצים לחזק את תגועות הנוער. בסעיף זה יש העלאה של 18%, ולדעתי זה לעג לרש. ההעלאה היא מ-9 מיליון ל-11.5 מיליון ל"י.

א. מרזב: זה סובב עם חבר הכנסת עזי אמרלאי, שהוא יושב-ראש מועצת תנועות הנוער.

י. גז-מאיר: ההעלאה של 18% אינה מכסה את התיקרויות. זו ירידה ריאלית גדולה. לעומת זה, בסעיף חילופי גזע בתו"ל יש הגדלה גיכרת. זה מראה על חוסר הבנה וחוסר פדופורציה לסעיף הזה. אני חושב שמוטב לתת את הכספים לתנועות הנוער מאשר למשלחות המתרוצצות בחוץ-לארץ. אני שואל, איך משרד החינוך מגיש לנו תקציב, כאשר הדוב פה בעד חינוך הפעולה הזאת. אתם מקטינים באופן ריאלי את פעולות תנועות הנוער, וזו פגיעה בהן, משום שיש התיקרויות בהחזקת מדיכיים. איך משרד החינוך לא התחשב בנושא הזה?

ה. קורפן: אני מציע להזמין את גציגי מועצת תנועות הנוער, עם רשימת ההלואות והמענקים שגיתנו לארגוני הנוער להקמת מועדוני הנוער.

י. בן-מאיר:

אני מצטרף להצעה. יש כאן בקשה של חברים רבים להזמין את מועצת ארגוני הנוער לענין זה. אני חושב שמשרד החינוך והתרבות מקטין בכוונה את הסעיף הזה, מתוך כוונה שהוועדה תגדיל אותו.

היו"ר י. קרגמן:

חבר הכנסת אמוראי הסכים לסעיף זה. אני מסכים שנשמע אותו באחת הישיבות הבאות.

א. פלד:

פתחתי את דברי ואמרתי שהשנה היא שנת הקפאה. ביתן לבו סכום של 25 מיליון ל"י, שהם 4% מהתקציב השוטף, וחילקנו אותו לתוספת פעולות. אשמח מאד אם תבוא ותאמר לי שאתה מציע להפחית מאחד הסעיפים שהגדלנו. אני חושב שחילקנו את הסכומים כהלכה.

מה שקרה בתקציב תנועות הנוער, ששמרו על התקציב הריאלי שלהם לגבי השנה הקודמת ולא פגעו בו, לפי הקריטריונים של תקציב המדינה. כך נהגנו גם אנחנו. שמענו מחבר הכנסת פרץ, שתנועות הנוער פועלות בעיקר באוכלוסיה המבוססת. החלטנו להעזיף את האוכלוסיה הבלתי-מבוססת ולתת את זה לאגף הנוער באיזורי מצוקה, ולא לתנועות שפועלות באיזורים מבוססים. אני חושב שדרך הפעולות באיזורי המצוקה הוא גדול.

י. בן-מאיר:

ההעלאה צריכה להיות, לפי דעתי, בין 20% ל-30%.

היו"ר י. קרגמן:

אנו נשמע בענין זה את חבר הכנסת אמוראי.

בזה אנו מסיימים את הדיון בתקציב משרד החינוך והתרבות. יש לנו עוד נושא אחד והוא המועצה להשכלה גבוהה, ובענין זה בזמין את פרופ' רוטנשטיין ובקיים דיון בפרד.

תודה רבה. הישיבה געולה.

הישיבה נסתיימה בשעה 12.50